

REZUMAT

ARME ȘI MUZE. ARTA TRANSILVANIEI ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Cei patru ani de război ai Marelui Război, cu marile lor jertfe și suferințe sunt capitolul cel mai puțin scos în evidență din istoria culturii și a artei din Transilvania. Chiar dacă nu sunt lipsiți de evenimente, totuși în locul inițiativelor pozitive putem vorbi de o epocă cu o încărcătură dramatică a timpurilor de atunci.

Entuziasmul inițial a fost repede potolit de lipsa succeselor militare rapide. Deși în primii doi ani ai războiului regiunea transilvană nu a fost direct afectată de acesta, fii ei apti de arme erau duși cu zecile de mii pe fronturile din Galiția, Serbia, mai apoi Italia. Această liniște relativă din spatele frontului s-a schimbat în august 1916 ca urmare a neașteptatei declarații de război românești. Brutalitatea armatei române invadatoare și apoi retrasă prin trecători a fost acompaniată de marea ruinare a localităților secuiești.

Sarcina primordială a artiștilor transilvani afectați de mobilizare a devenit reflectarea acestor evenimente de război. Pictori și desenatori au fost încadrați la Cartierul de Presă stabilit în cadrul Cartierului General al armatei Monarhiei Dualiste. Ei, ca și membrii ai Kunstgruppe, puteau fi comandați acolo unde se desfășurau acțiunile militare cele mai importante.

Desenele în cărbune și pastelurile lui Nagy István din cei patru ani de război, aici incluzând și fronturile din Transilvania au îmbogățit seria operelor de război și în special pe cele ale portretelor militarilor cu cele mai dramatice lucrări. Márton Ferenc, de asemenea originar din Ciuc, a relatat pentru presa din Budapesta despre evenimentele frontului prin sute de desene. Hans Eder, sas din Brașov a consacrat nu numai desene ci și picturi (*Arderea Colomeii*) timpurilor dificile trăite. Între cei comandați pe frontul din Transilvania erau renumitul pictor și pedagog de artă Vaszary János și Varga Nándor Lajos cel care avea relații extrem de strânse cu mediul cultural din Covasna (a se înțelege aici fostul comitat Trei Scaune n.n.).

Un capitol separat al acestui studiu se ocupă cu operele rezultate din empatia din spatele frontului. Dovezile materiale ale acesteia sunt acele statui numite „*Honvedul din lemn*” care au fost ridicate cu scop filantropic la Cluj, Odorheiu Secuiesc, Brașov, Sibiu. Mai întâi a fost inaugurat în public în 1915 la Cluj statuia botezată *Santinela Carpaților*, opera lui Kolozsvári-Szeszák Ferenc (distrusă în 1919). Toate acestea funcționau în modul următor: cuie cumpărate pe bani erau bătute în mantaua din lemn a statuiilor și din donațiile adunate astfel erau ajutați orfanii de război și văduvele.

Expozițiile s-au rărit în mod accentuat în timpul celor patru ani. În 1915 a avut loc la Cluj o expoziție de atelier al lui Szeszák Ferenc despre care au dăinuit relații, eveniment însoțit de două concerte ale lui Rezik Károly – evocând atmosfera epocilor de pace.

O parte distinctă de capitol se ocupă de punerea la adăpost a colecțiilor din muzeu în 1916 și cu soarta acestora în timpul prăbușirii de după război.

A doua parte a publicației oferă o privire recapitulativă de ansamblu despre soarta honvezilor transilvăneni care au ajuns prizonieri în Siberia, având la bază culegerea unică și needitată al lui Reschner Gyula (1891–1974) desenator și pictor de origine brașoveană. Reschner, care a căzut în prizonierat la Przemyśl – orașul fort al Monarhiei Dualiste din Galiția – și-a petrecut captivitatea în marele lagăr de prizonieri de la Krasnoiarsk lângă fluviul Enisei, împreună cu poetul Gyóni Géza. După ce s-a întors acasă, de la mijlocul anilor 1930 și până în 1941 a schițat soarta a peste 150 de prizonieri siberieni într-un sistem al chestionarelor. Cartotecile scrise cu mâna conțin datele biografice mai relevante ale prizonierilor, unitatea unde și-au efectuat serviciul, timpul și locul unde au fost capturați, Golgota lor dintr-o tabără în cealaltă, ziua întoarcerii lor acasă și integrarea lor în viața civilă.